

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “İletişim” ile İlgili İzler

1_2_3_4

“İletişimdeki en önemli şey söylenmemiş olanı duymaktır”

Peter Drucker

Davut ATMACA*

Hüseyin TOYGUR**

Hayri ÇAMURCU***

* Öğretmen, Balıklıçeşme Ortaokulu,
adaatmaca17@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7149-2952

** Öğretmen, Balıklıçeşme Ortaokulu,
huseyintoygur84@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7919-6509

***Dr. Öğr. Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi,
hcamurcu@comu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9167-7946

Gönderilme/ Received

28.05.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

27.08.2022

Yayın Tarihi/Published

30.10.2022

Öz

Doğru iletişim, insanların hayatına renk katarak yaşamı kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle iletişim konusu özen gösterilmesi gereken bir konu olarak görülmektedir. Bu çalışma “iletişim” ile ilgili konu ve kazanımların Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’nda desenleniş şeklini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bunun yanında araştırma, 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki görseller ile Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki beceriler arasındaki ilişkiye dair paradigmayı yansıtmaktadır. Bu bakımdan araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırmadaki sonuçlara göre Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanımlarından bazıları “benlik oluşturma” ve “yaşam kronolojisi” gibi iletişim kodlarını içermektedir. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki kazanımlar eleştirel düşünme anlayışı ve karşılaşılan problemleri hukuki prosedürde çözme becerisi gibi üst düzey becerileri yansıtmamasına rağmen iletişim temelli kazanımlar %6.5’luk gibi düşük bir oran içermektedir. Bu sonuçlar kapsamında olası program geliştirme çalışmalarında SBDÖP’deki iletişim yeterliklerinin ders kitaplarına yansıma düzeyi daha da artırılabilir. SBDÖP’deki becerilere dayalı “empati” ve “iletişim” kulüpleri oluşturulabilir.

Anahtar Sözcükler: İletişim, Sosyal Bilgiler Dersi, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı.

¹ Bu makale intihal tespit yazılımlarıyla taranmıştır. Benzerlik tespit edilmemiştir.

This article has been scanned by plagiarism detection softwares. No similarity detected.

² Bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen kurallara uyulmuştur.

In this study, the rules stated in the “Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive” were followed.

³ Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir.

The authors’ contribution rates in the study are equal.

⁴ Çalışma kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

There is no conflict of interest with any institution or person within the scope of the study.

Kaynak gösterme / To cite this article: Atmaca, D., Toygur, H., & Çamurcu, H. (2022). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında “İletişim” ile İlgili İzler. *The Journal of Communication and Social Studies*, 2(2), 104-120. doi:10.29228/itamder.1

Traces of “Communication” in Social Studies Curriculum and 7th Grade Social Studies Textbook

 Davut ATMACA*

 Hüseyin TOYGUR**

 Hayri ÇAMURCU***

* Teacher, Balıklıçeşme
Secondary School,
adaatmaca17@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7149-2952

** Teacher, Balıklıçeşme
Secondary School,
huseyintoygur84@gmail.com
ORCID: 0000-0001-7919-6509

*** Asst. Prof. Dr, Çanakkale
Onsekiz Mart University,
hcamurcu@comu.edu.tr
ORCID: 0000-0001-9167-7946

Gönderilme/ Received

28.05.2022

Kabul Tarihi/ Accepted

27.08.2022

Yayın Tarihi/Published

30.10.2022

Abstract

Effective communication makes life easier by adding color to people’s lives. For this reason, the issue of communication is seen as an issue that needs attention. This study was carried out in order to reveal the patterning of the subjects and acquisitions related to “communication” in the Social Studies Curriculum and the 7th Grade Social Studies Textbook. In addition, the research reflects the paradigm of the relationship between the visuals in the 7th Grade Social Studies Textbook and the skills in the Social Studies Curriculum. In this respect, the document analysis method, one of the qualitative research methods, was used in this research. According to the results of the research, some of the Social Studies Curriculum acquisitions include communication codes such as “self-creation” and “life chronology”. Although the acquisitions in the 6th Grade Social Studies Curriculum reflect high-level skills such as understanding of critical thinking and the ability to solve the problems encountered in legal procedures, communication-based acquisitions include a low rate of 6.5%. Within the scope of these results, the level of reflection of communication competencies in SSLCP to textbooks can be further increased in program development studies. “empathy” and “communication” club can be formed based on the skills in SSLCP

Keywords: Contact, Social Studies Lesson, Social Studies Lesson Curriculum Program.

Giriş

Son yıllarda iletişim kavramı moda bir tabir olarak gündeme damgasını vurmaktadır. Herkes iletişim denilen sözcüğün peşinden gitmektedir. İletişim ihtiyacı hayatın bütün alanlarında kendini hissettirmektedir (Aytekin, 2021, s. 2). İçeriği ne olursa olsun, herhangi bir sorunu çözmek için insanların düşünce alışverişinde bulunarak iletişim kurmaları gerekmektedir (Cüceloğlu, 2002, s. 12). Çünkü iletişimdeki temel amaç ortak bir anlayışa vararak toplumsal yaşamı olanaklı kılmaktır (Baymur, 1990; Ertürk, 2016).

Toplumsal yaşamı anlamlandırma yetisi olarak ifade edilen iletişim, farklı kişiler tarafından çeşitli şekillerde tanımlanmıştır. Örneğin Weekley (1967) iletişimi paylaşmak, ortak kılmak olarak ifade etmiştir. Pearson ve Nelson (2000) iletişimi anlama ve paylaşma süreci olarak tanımlamıştır. İletişim geri dönüşümü olmayan bir bilgi sağanağı sağlamaktadır. Aynı zamanda bilgiyi alma, bilgi verme ve bilgilerin paylaşımını içeren bir eylemdir. Gönenç (2012) iletişimden yoksun milletlerin çağdaş değerlere kapalı, yorum yapma kabiliyetinden yoksun ve kendi içine dönük bir yapı gösterdiğini söylemiştir. Sarmaşık (2011) bireyin çevresiyle kurduğu ilişkinin mahiyetini çevresiyle ilişki kurma yeteneğine bağlı olduğunu ifade etmiştir. Karadeniz ve Gürbüz (2019) eğitimde küresel boyutta bir rekabet gücüne kavuşmak için modern iletişim teknolojileri ile ilgili bilgi, beceri ve esasların Milli Eğitim sisteminde kullanılmasıyla mümkün olacağını belirtmiştir. Engin ve Aydın (2007) iletişim becerileri gelişmeyen toplumların karar mekanizmalarını gereği kadar kullanamadıklarını ifade etmiştir. Bu değerlendirmeler sağlıklı bir iletişimin yolunun iyi bir iletişimci olmaktan geçtiğini göstermektedir. İyi bir iletişimci olmanın ön koşulu iletişimi başlatan kişiyi dikkatli dinlemekten geçmektedir. Bu anlamda iletişim, bilginin iletilmesinden çok daha fazlasını içermektedir. Buna göre iletişim, insanların çeşitli koşullar içinde belli anlamlar üretmek için mesajları nasıl kullandıklarına odaklanarak, hümanist, estetik ve sosyal bilimsel sorgulama yoluyla her anlamda sağlıklı bir bilgi alışverişinin gerçekleşmesini sağlamaktadır. Bilim ve teknolojide hızlı bir dönüşümün yaşanması bireyin ve toplumun ihtiyaçlarının değişmesine neden olmuştur. Bu değişim bilgiyi üreten, sosyal hayatta daha aktif konumda olan, girişimci, problem çözerek iletişim becerilerini kullanabilen bireylerin ön plana çıkmasına neden olmaktadır. Bu becerilerin belli yaşlardan itibaren öğrencilere kazandırılmasında İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan iletişim ile ilgili temel bilgi ve beceriler dikkat çekmektedir. Çünkü Sosyal Bilgiler Dersi, ele aldığı konularla öğrencilerin iletişim yeterliklerini geliştirmekte ve öğrencilere içinde yaşadıkları toplumun etkin bir üyesi olmaları için gerekli yeterlikleri kazandırmaktadır (Çengelçi, 2011, s. 253).

Türk Milli Eğitim Sistemi Genel Amaçları'nın odağında ortaokulu tamamlayan öğrencilerin haklarını kullanarak, sorumluluklarını yerine getiren ve buna ilişkin temel düzey ve becerilerin kazandırıldığı hedeflerin yer aldığı görülmektedir. Benzer şekilde Sosyal Bilgiler Dersi'nin özel amaçlarındaki "karşılaşılan sorunların çözümünde temel iletişim becerilerinin kullanılması" ile ilgili maddenin doğrudan iletişim kavramı ile ilgili olduğu görüşü öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Türk Milli Eğitim Sistemi'nin Genel Amaçları ile Sosyal Bilgiler Dersi'nin Özel Amaçları, iletişime ilişkin temel bilgi ve becerilerin

kazandırılmasına yönelik yetkinlikler bakımından aynı ekseninde örtüşmektedir. Bu durum iletişim yeterlikleriyle bütünleşen bilgi, beceri ve davranışa sahip bireyler yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bireylerin sosyal, akademik ve iş hayatlarında ihtiyaç duyacakları iletişim yetkinlikleri şu şekildedir (MEB, 2018, s. 4-5):

- Ana dilde iletişim
- Yabancı dillerde iletişim
- Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler
- Dijital yetkinlik
- Öğrenmeyi öğrenme
- Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler
- İnisiyatif alma ve girişimcilik
- Kültürel farkındalık ve ifade

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki yetkinliklerin büyük çoğunluğunun öğrencilerdeki iletişim bilgi ve yeterliklerini geliştirmeye yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Özetle iletişim kavramı toplumsal yaşamı doğrudan ilgilendirdiği için yaşamı konu edinen Sosyal Bilgiler Dersi'nin iletişim süreçlerinden bağımsız ele alınması beklenemez (Çengelci, 2011, s. 253).

Bu açıklamalar ışığında araştırmadaki temel sorunsal “iletişim” ile ilgili konu, görsel ve kazanımların Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (SBDÖP) ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nda nasıl yer aldığı ortaya koymaktır. Buna göre araştırmadaki alt problemler şu şekilde sıralanmıştır:

- Sosyal Bilgiler Dersinin Özel Amaçları içinde “iletişim” kavramını içeren özel hedefler var mıdır, eğer varsa bu özel amaçlar hangi iletişim hedeflerini gerçekleştirmeye yöneliktir?
- Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında “iletişim” becerilerinin aktarılmasına yer veren kazanımlar var mıdır? Eğer varsa bu kazanımlarda öne çıkan iletişim kodları nelerdir?
- 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesi konularında hangi içerikler yer almaktadır?
- “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesindeki görseller hangi iletişim becerilerini içermektedir?

Araştırmadaki temel sınırlık ders kitaplarına yönelik taramanın Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı özelinde gerçekleştirilmiş olmasıdır.

1. Yöntem

Bu araştırmada nitel bir araştırma yöntemi olan doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi araştırılan olay ve olguların titizlikle incelenerek bu olaylar hakkında nesnel bilgiler edinilmesini sağlamaktadır (Wach, 2013; Yıldırım & Şimşek, 2013; Kozak, 2014). Bu bilgiler ampirik bilgileri geliştirmek için hipotez ve kategorilere ait değişimlerin de izlemesine imkan tanımaktadır (Corbin & Strauss, 2008; Merriam, 2013). Sosyal Bilgiler Dersi

Öğretim Programı ve Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı'ndan doküman analizi yöntemi ile toplanan veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir.

1.1.Araştırma Verileri

Araştırma verileri iki bölümden oluşmaktadır.

- MEB. (2018) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
- Azer, H. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Sosyal bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabı*. Ankara: Ekoyay Yayıncılık.

1.2.Verilerin Toplanması

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına MEB Öğretim Programları İzleme ve Değerlendirme Sistemi'ndeki <https://mufredat.meb.gov.tr/> adresinden, Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabına ise elektronik ortamda Eğitim Bilişim Ağı (EBA) öğretmen hesabı üzerinden erişilmiştir.

1.3. Verilerin Analizi

Araştırma verileri, içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizi; herhangi bir metindeki verilerin küçük içeriklerle kategorilere ayrıldığı sistematik bir teknik olarak kullanılmaktadır (Büyüköztürk, vd., 2013, s. 240). Öncelikle Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki on sekiz amaç taranarak iletişim ile ilgili olan hedefler belirlenmiştir. Daha sonra programdaki ünite ve ünitelerdeki kazanımların hangisinin iletişim ile ilgili olduğu tespit edilmiştir. Daha sonra Sosyal Dersi 7. Sınıf Ders Kitabındaki iletişim konuları ve görseller incelenerek aktardıkları mesaj ve beceriler tespit edilmiştir. Becerilerin tespitinde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının dokuzuncu sayfasında yer alan "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Temel Beceriler" bölümü referans alınmıştır. Programdaki iletişim becerileri dördüncü alt problemin açıklama kısmında Tablo 2'de aktarılmıştır. Araştırmadaki güvenilirliği arttırmak için Sosyal Bilgiler Eğitimi alanında iki uzmandan görüş alınmıştır.

2. Bulgular

Bu bölümde alt problemler ile ilgili değerlendirmelerde bulunulmuştur.

2.1. Birinci Alt Probleme İlgili Bulgular

Ortaokul düzeyindeki öğrencilerde ilkokuldan kazandıkları beceri ve yeterlikleri geliştirmek, sorumluluklarını bilen, haklarını kullanan farklı disiplinlere özgü alanlardaki beceri ve yetkinlikleri kazanmış olması beklenmektedir. Sosyal Bilgiler Dersleri doğası gereği pek çok disiplinle iç içe geçmiş durumdadır. İletişim de bu disiplinler arasında bulunmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi özel amaçları incelendiğinde bu amaçların içinde iletişim ile ilgili hedefleri de barındırdığı anlaşılmaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda Sosyal Bilgiler Dersi'nin özel amaçları şu şekilde ifade edilmektedir (MEB, 2018, s. 8):

- 1- Türkiye Cumhuriyeti'nin bir vatandaşı olarak vatanını ve milletini severek, hak ve sorumluluklarını bilen vatandaşlar olmak.

- 2- Türkiye Cumhuriyeti'nin sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan kalkınmasında Atatürk ilke ve inkılâplarının yerini kavrayarak demokratik, laik ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmak.
- 3- Herkesin yasalar önünde eşit olduğu ilkesinden hareketle hukuk kurallarının herkes için bağlayıcılığını kabul etmek.
- 4- Türk kültür ve tarihinin oluşumundaki temel süreçleri kavrayarak kültürel mirasın geliştirilmesinin bilincinde olmak.
- 5- Dünya ve yaşanan çevrenin coğrafi özelliklerinden hareketle mekânı algılama becerilerini geliştirmek.
- 6- Kaynakların sınırlığından hareketle çevre duyarlılığı içerisinde sürdürülebilir bir çevre anlayışı kazandırmak.
- 7- Doğru ve güvenli bilgiye ulaşmada eleştirel düşünme yeteneğine sahip birey olmak.
- 8- Kalkınma ve uluslararası ilişkilerde ekonominin yerini kavramak.
- 9- Her mesleğin gerekli ve saygın olduğuna inanarak çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemini kavramak.
- 10-Olay ve olgular arasındaki değişim ve sürekliliği algılamak.
- 11-Bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerini bilinçli bir şekilde kullanmalarını sağlamak.
- 12-Bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanmada bilimsel düşünmeyi merkeze almak.
- 13-Her türlü sorunun çözümünde temel iletişim becerilerini kullanabilmek.
- 14-Kişisel ve toplumsal sorunların çözümünde katılımın önemine inanan bireyler yetiştirmek.
- 15-Cumhuriyet, laiklik, demokrasi ve ulusal egemenlik kavramlarının günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavramak.
- 16-Erdemli insan olmanın önemini bilmek.
- 17-Türkiye ve Dünya'yı ilgilendiren konulara duyarlık göstermek.
- 18-Özgür bir birey olarak ilgi, istek ve yeteneklerinin bilincinde olmak.

Sosyal Bilgiler Dersi'nin özel amaçlarında "... hak ve sorumluluklarını bilen vatandaşlar yetiştirmek" (1. madde), "... eleştirel düşünebilen vatandaş olmak" (7. madde), "bireylerin bilgi ve iletişim teknolojilerini sağlıklı bir şekilde kullanmasını sağlamak" (11. madde), "sorunların çözümünde temel iletişim becerilerini göz önünde bulundurmak" (13. madde), "... katılımın önemine inanan bireyler yetiştirmek" (14. madde) ve "... bireyin kendisini ve yeteneklerini tanıması" (18. madde) ile ilgili 6 hedefin doğrudan iletişim ile ilgili becerilerin geliştirilmesini içerdiği anlaşılmaktadır. Programın özel amaçlarının üçte biri iletişim ile ilgili hedefleri içermektedir.

2.2.İkinci Alt Probleme İlgili Bulgular

Öğrenme alanları, öğrenmeyi organize eden beceri, bilgi ve değerler bütünü olarak adlandırılmaktadır. SBDÖP'deki üniteler içinde "Birey ve Toplum",

“Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık” ve “Küresel Bağlantılar” adı altında yedi öğrenme alanı bulunmaktadır. Programda iletişim ile ilgili kazanım ve konular “Birey ve Toplum” öğrenme alanında yer almaktadır. “Birey ve Toplum” öğrenme alanı genel olarak “ben” ve “biz” olma süreçlerinin aktarıldığı, iletişim, sosyoloji, psikoloji ve diğer disiplinlere yer verilen bilgi yapılarını içermektedir.

2.2.1. SBDÖP 4. Sınıf “Birey ve Toplum” Ünitesi Kazanımlarındaki İletişim Kodları

SBDÖP “Birey ve Toplum” ünitesinde 5 kazanım yer almaktadır.

Kazanım 1: Resmi kimlik belgesinden hareketle kişisel kimliğine yönelik çıkarımlarda bulunur.

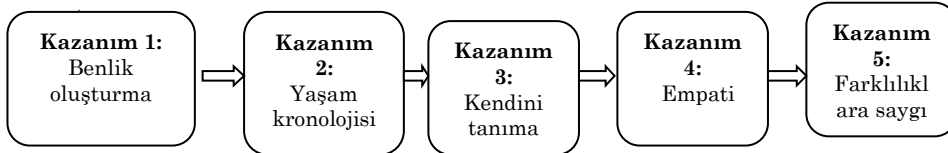
Kazanım 2: Yaşamına ilişkin belli olayları kronolojik bir şekilde sıraya koyar.

Kazanım 3: Kişisel istek, ihtiyaç ve yeteneklerini tanır.

Kazanım 4: Kendisini diğer bireylerin yerine koyar.

Kazanım 5: Toplumdaki bireylerin farklı özelliklerini saygı ile karşılar (MEB, 2018).

Kazanımlarda öne çıkan iletişim kodları Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. SBDÖP 4. Sınıf Kazanımlarındaki İletişim Kodları

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında öğrencilerde empati kurma, saygı, sorumluluk ve yaşama ilişkin olayları sıralama ve belli değerlere ilişkin kanıt kullanma becerilerinin kazandırılması amaçlanmaktadır.

2.2.2. SBDÖP 5. Sınıf “Birey ve Toplum” Ünitesi Kazanımlarındaki İletişim Kodları

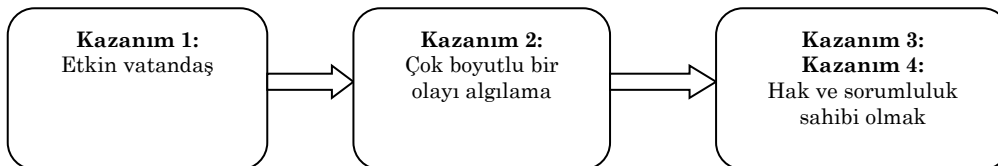
SBDÖP’de 5. sınıf düzeyinde iletişim becerilerini kazandırmaya yönelik 4 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlar şu şekilde sıralanmaktadır:

Kazanım 1: Sosyal Bilgiler Dersi’nin, Türkiye Cumhuriyeti’nin etkin bir vatandaşı olmasındaki rolünü fark eder.

Kazanım 2: Yakın çevresindeki bir örnekten hareketle bir olayın çok boyutluluğunu açıklar.

Kazanım 3: Haklarını bilerek katıldığı gruplardaki görev ve sorumluluklarını yerine getirir.

Kazanım 4: Çocuk olarak haklarını bilerek bu hakların ihlal edildiği durumlara örnek verir (MEB, 2018).

Şekil 2. SBDÖP 5. Sınıf Kazanımlarındaki İletişim Kodları

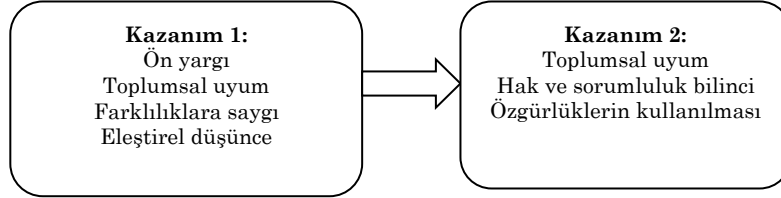
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Müfredatında özellikle sorumluluk ve sosyal katılım becerileri öne çıkmaktadır.

2.2.3.SBDÖP 6. Sınıf “Birey ve Toplum” Ünitesi Kazanımlarındaki İletişim Kodları

6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Müfredatındaki 5 kazanımdan 2’si iletişim becerileri ile ilgili olduğu belirlenmiştir.

Kazanım 1: Yer aldığı toplumda uyumlu bir şekilde yaşayabilmek için farklılıklara yönelik ön yargıları sorgular.

Kazanım 2: Sorunlara getirilen çözümlerin hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur (MEB, 2018).

Şekil 3. SBDÖP 6. Sınıf Kazanımlarındaki İletişim Kodları

6. sınıf düzeyindeki öğrenme alanındaki kazanımlar, karşılaşılan problemlerin hak ve özgürlükler ekseninde çözülmesi ve eleştirel düşünme anlayışı gibi konulara yönelik kurgulandığı görülmektedir.

2.2.4.SBDÖP 7. Sınıf “Birey ve Toplum” Ünitesi Kazanımlarındaki İletişim Kodları

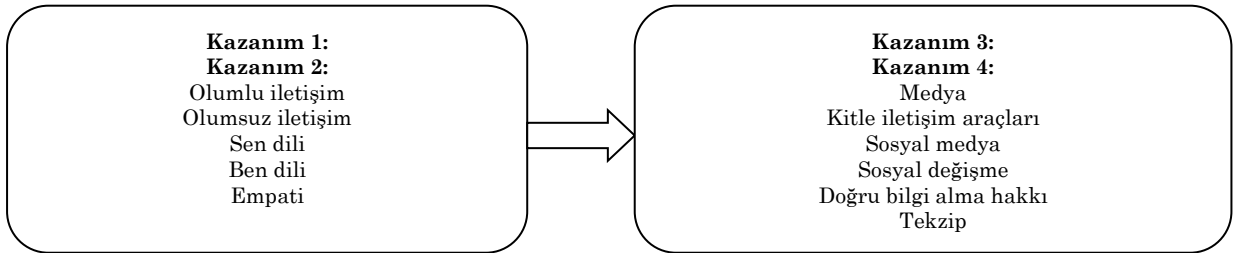
“Birey ve Toplum” öğrenme alanındaki 4 kazanımın tamamı iletişim becerilerini aktarmaya yöneliktir. Bu kazanımlar şu şekildedir:

Kazanım 1: İletişim ile ilgili tutumların analiz edilerek kendi tutum ve davranışlarıyla karşılaştırır.

Kazanım 2: Bireysel ve sosyal ilişkilerde olumlu iletişim tarzını kullanır.

Kazanım 3: Medyanın sosyal etkileşim ve sosyal değişimdeki rolünü tartışır.

Kazanım 4: İletişim araçlarından yararlanırken hak ve sorumluluklarını yerine getirir (MEB, 2018).

Şekil 4. SBDÖP 7. Sınıf Kazanımlarındaki İletişim Kodları

“Birey ve Toplum” öğrenme alanı işlenirken iletişim ve medya okuryazarlığı gibi beceriler ile özgürlük ve sorumluluk gibi değerler üzerinde durulmaktadır.

İletişim yeterlikleri ile ilgili kazanımların toplam kazanımlar içindeki oranı Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1 İletişim ile İlgili Kazanımların Tüm Kazanımlar İçindeki Sınıf Bazlı Dağılımı

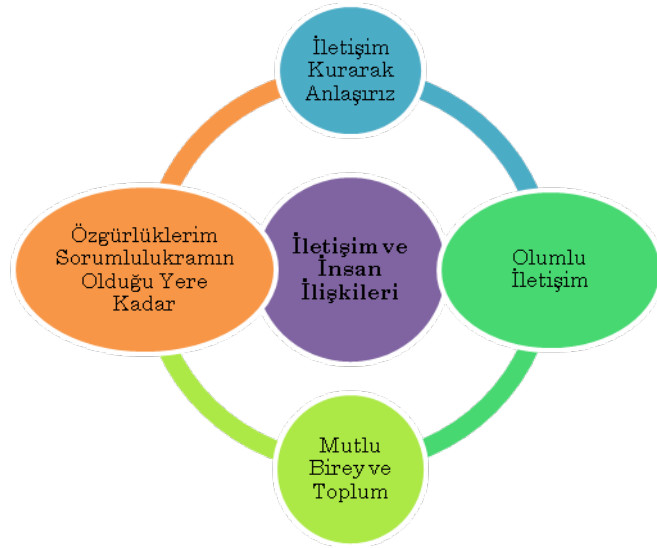
Sınıf Düzeyi	Kazanım	Kazanımların Oranı
4. Sınıf	5	% 11.1
5. Sınıf	4	% 13
6. Sınıf	2	% 6.5
7. Sınıf	4	% 11.1

Kaynak: MEB (2018)

Sosyal Bilgiler Dersi Müfredatında tüm sınıflar seviyesinde iletişime yönelik kazanım yer almaktadır. Ancak bu kazanımlar farklı sınıf seviyelerinde farklı oranlar teşkil etmektedir. İletişim ile ilgili kazanımların en fazla olduğu seviye 5. sınıf müfredatı iken, 6. sınıf müfredatı %6,5'luk oranla iletişime ilgili kazanımların minimum olduğu sınıf seviyesini oluşturmaktadır.

2.3.Üçüncü Alt Problemlerle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi (7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı “İletişim ve İnsan İlişkileri” Ünite İçerikleri)

Azer (2021) tarafından kaleme alınan Sosyal Bilgiler 7. Sınıf Ders Kitabının değerlendirilmesi sonrasında ders kitabının Birinci Bölümü “İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesi yer almaktadır. Tamamı iletişim ile ilgili olan üniteye konu başlıkları Şekil 5’ de belirtilmiştir.

Şekil 5. İletişim ve insan ilişkileri ünitesinde geçen konu başlıkları

“İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesi “Mutlu Birey ve Toplum”, “Olumlu İletişim”, “İletişim Kurarak Anlaşırız” ve “Özgürlüklerim Sorumluluklarımın Olduğu Yere Kadar” isimli dört konu başlığından oluşmaktadır. Üniteye ilişkin konu içerikleri aşağıda belirtilmiştir.

2.3.1.İletişim Kurarak Anlaşırız

Ders kitabının 12. sayfasında yer alan “İletişim Kurarak Anlaşırız” konusu öğrencilerden içinde “iletişim” sözcüğü bulunan bir cümle kurma hedefi ile başlayarak, öğrencilerin iletişime dair farklı tanımlar getirmelerini içermektedir. Konunun devamında iletişimin kelime anlamı ve tanımı üzerinde durularak iletişim öğeleri, sözlü iletişim, yazılı iletişim, beden dili ile iletişim, sen dili ve ben dili gibi iletişim çeşitlerinden bahsedilmektedir.

Görüntü 1. İletişimin öğeleri

Kaynak: (Azer, 2021, s. 12)

İletişim öğeleri hakkında şematik bilgi verildikten sonra en çok kullanılan iletişim türleri hakkında bilgi verilmektedir.

2.3.2. Olumlu İletişim, Mutlu Birey ve Toplum

Olumlu ilişki ile ilgili konu Sosyal Bilgiler Ders Kitabı'nın 18. sayfasında doktor ile çocuk arasında geçen bir konuşma ile başlamaktadır. Bu diyalogta olumlu iletişim şekli açıklanmaktadır. Olumlu iletişimdeki beden dili unsurları hakkında bilgi verilerek, olumlu iletişimin bireysel ve toplumsal ilişkilere katkısı ve olumlu iletişimi başlatmanın yolları üzerinde durulmaktadır.

2.3.3. Medyanın Hayatımızdaki Yeri

"Medyanın Hayatımızdaki Yeri" konusu ders kitabının 21. sayfasında yer almaktadır. Burada medya kavramının tanımı yapılarak, kitle iletişim araçları hakkında bilgi verilmektedir.

Görüntü 2. Genel ağ hakkındaki bilgi sembolleri

Kaynak: (Azer, 2021, s. 21)

Ayrıca sosyal medyada zaman yönetimi ile insanların interneti kullanma nedenlerinden bahsedilerek sosyal medyanın faydalı ve zararlı yönleri hakkında içerikler sunulmaktadır.

2.3.4. Özgürüm, Sorumluluklarımın Olduğu Yere Kadar

Özgürlük ile ilgili konuda kitle iletişim araçlarının tanımı yapıldıktan sonra kitle iletişim araçlarının neler olduğu açıklanmaktadır. Kitle iletişim özgürlüğü

ve kitle iletişiminin önemi hakkında bilgi verilerek, doğru bilgi alma hakkı ile düzeltme ve cevap hakkı kavramları açıklanmaktadır.

Görüntü 3. Kitle iletişim araçları

Kaynak: (Azer, 2021, s. 25)

Konunun devamında öğrencilerin iletişim ile ilgili genel değerlendirmelerinin nasıl olduğunu ölçen iki adet soru bulunmaktadır.

Görüntü 4. İletişime yönelik genel değerlendirme sorusu I

? Ülkemizde kitle iletişim araçları hangi amaçlarla kullanılmaktadır?

Kaynak: (Azer, 2021, s. 26)

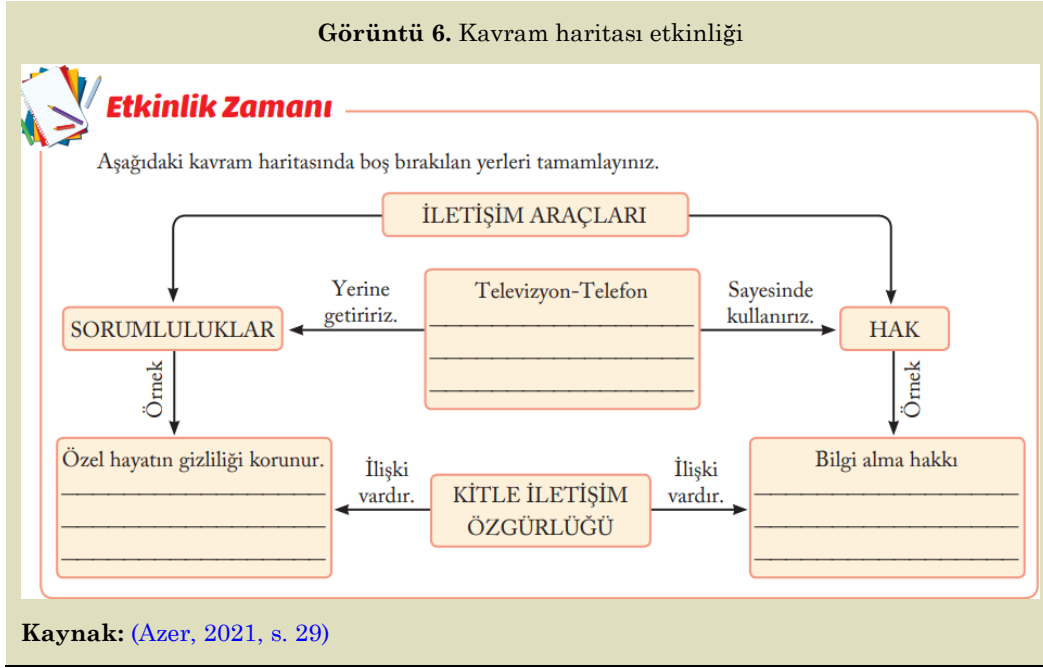
Görüntü 5. İletişime yönelik genel değerlendirme sorusu II

? “Millî çıkarlara aykırı yayın” denilince aklınıza neler gelmektedir?

Kaynak: (Azer, 2021, s. 26)

Bu sorular ile öğrencilerin kitle iletişim araçlarının kullanımına yönelik genel bilgi ve değerlendirmeleri ölçülmektedir.

Ünitenin sonunda konularda geçen kavramların birbiri ile olan ilişkisini ortaya koyan bir etkinlik bulunmaktadır.

2.4. Dördüncü Alt Problemle İlgili Bulguların Değerlendirilmesi

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı öğrencilere kazandırılması gereken 24 beceriden oluşmaktadır. Bu beceriler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Beceriler

Programdaki becerilerin tamamı
“Zaman ve kronolojiyi anlama”, “yenilikçi düşünme”, “Türkçeyi güzel kullanma”, “tablo ve diygaram çizme, yorumlama”, “sosyal katılım”, “problem çözme”, “politik okuryazarlık”, “öz denetim”, “mekanı algılama”, “medya okuryazarlığı”, “konum analizi”, “karar verme”, “kanıt kullanma”, “kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme”, “iş birliği”, “iletişim”, “hukuk okuryazarlığı”, “harita okuryazarlığı”, “gözlem”, “girişimcilik”, “finansal okuryazarlık”, “empati”, “eleştirel düşünme”, “dijital okuryazarlık”, “değişim ve sürekliliği algılama”, “çevre okuryazarlığı”, “araştırma”
İletişim becerileri
“empati”, “iletişim”, “kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme”, “karar verme”, “medya okuryazarlığı”, “öz denetim”, “problem çözme” ve “sosyal katılım”

Kaynak: MEB (2018)

Programdaki 24 becerinin 8’i doğrudan iletişim yeterlilikleri ile ilişkilendirilmiştir.

İletişimin ne olduğu, iletişim çeşitleri ve iletişimin nasıl gerçekleştiğine ilişkin bilgilerin verildiği “İletişim Kurarak Anlarız” konusunda toplam on adet görsel bulunmaktadır. Bu görsellerden rastgele seçilen beş tanesinin hangi iletişim becerilerini yansıttığı aşağıda aktarılmıştır.

Görsel 1

Konuşanlar arasında sözlü iletişim gerçekleşmektedir. Dolayısıyla görsel "iletişim" becerisini aktarmaktadır.

Kaynak: (Azer, 2021)

Görsel 2

Kalem tutan öğrenci ile sözlü iletişim türü anlatıldığından "iletişim" becerisine atıf yapılmaktadır.

Kaynak: (Azer, 2021)

Görsel 3.

Işık çalan kız kuş dilini kullandığı için "iletişim" becerisi kullanılmaktadır.

Kaynak: (Azer, 2021)

Görsel 4

Görselde sosyal medyanın zararları anlatılmaktadır. Görselde “medya okuryazarlığı” ve “özdenetim” becerilerine atıfta bulunulmaktadır.

Kaynak: (Azer, 2021)

Görsel 5

Görsel 5, ders kitabının 14. Sayfasındaki güler yüzlü balcının asık suratlı bal satan kişiye göre daha fazla satış yaptığını anlatan bir metni desteklemektedir. Bu metnin iletişim becerilerinden “problem çözme” becerisine atıf yaptığı anlaşılmaktadır.

Kaynak: (Azer, 2021)

Örneklerdeki görsellerin SBDÖP’de yer alan iletişim becerilerini tam olarak yansıttığı görülmektedir. Görsellerde iletişim çeşitleri ve olumsuz iletişim durumları hakkında mesajlar içermektedir. Ayrıca problem içeren örnek olaylardan oluşmaktadır.

3. Sonuç ve Öneriler

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’ndaki iletişim ile ilgili öğeleri içerik ve biçimsel açıdan betimlemeyi hedefleyen bu araştırmada öne çıkan sonuçlar şu şekildedir: SBDÖP’in iletişim becerilerine yer veren kazanımlarda “benlik oluşturma”, “yaşam kronolojisi”, “etkin vatandaş”, “sen dili”, “ben dili” ve “sosyal değişme” gibi kodlar öne çıkmaktadır. SBDÖP’deki 24 temel beceriden 8’inin iletişimi güçlendirme temeline yönelik olduğu tespit edilmiştir. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’ndaki görseller iletişim ile ilgili becerileri geliştirmede yeterli düzeydedir. Görseller, zaman zaman problem içeren metinlerle desteklenerek öğrencilerden bu duruma ilişkin çözüm becerisi kazanması beklenmektedir. Programın özel amaçlarından 8 tanesi iletişim ile ilgili hedefler taşımaktadır. Bunun yanında SBDÖP’de iletişim ile ilgili öğrenme alanları “Birey ve Toplum” ünitesinde farklı disiplinlerden psikoloji ve sosyoloji konularının da yer aldığı disiplinlerarası bir anlayışla aktarılmaktadır. İletişim konularının bağımsız olarak aktarıldığı tek sınıf düzeyi 7. Sınıf müfredatındaki “Birey ve Toplum” öğrenme alanından oluşmaktadır. Turan ve Avcı (2018), Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’ndaki “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” ile “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanlarını dijital yetkinlik becerileriyle ilişkilendirmiştir. Keçe ve Meryem (2011) SBDÖP kazanımlarının sosyal bilimlere oluşturan alt dallardaki kazanımlara yansıtılma noktasında başarılı olduğunu ifade etmiştir. Bu bulgu iletişim ile ilgili kazanımlar açısından da kabul edilebilir bir durum olarak

görülmektedir. SBDÖP 4. Sınıf kazanımları günlük yaşamı içeren temel iletişim konularının aktarılması esasına dayalı iken, 5. Sınıf SBDÖP kazanımları sosyal katılım ve sorumluluk gibi hedefleri içermektedir. 6. Sınıf SBDÖP kazanımları eleştirel düşünme anlayışı kazanma ve karşılaşılan problemleri hukuki prosedürde çözme becerisine dayanmaktadır. 7. Sınıf SBDÖP kazanımları, iletişimin önemi, iletişim aksaklıkları ve iletişimin geliştirilmesine yönelik temel konuları içermektedir. 6. Sınıf SBDÖP’de yer alan iletişim temelli kazanımlar %6.5’luk gibi bir oran içermektedir. İletişim temelli kazanımların 4. sınıfta %11.1, 5. sınıfta %13 ve 7. sınıfta %11.1 gibi bir oran oluşturduğu düşünüldüğünde 6. Sınıf kazanımlarının iletişim yeterlikleri açısından diğer sınıflara göre düşük bir düzeyde olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumun 6. Sınıf programında tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji gibi diğer disiplinlere de yoğun olarak yer verilmesi nedeniyle kaynaklandığı düşünülmektedir. Şahin (2019) tarafından kaleme alınan Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı’ndaki konuların kapsamı da değerlendirildiğinde bu düşünce öne çıkmaktadır. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan “empati”, “iletişim”, “kalıp yargı ve ön yargıyı fark etme”, “karar verme”, “medya okuryazarlığı”, “öz denetim”, “problem çözme” ve “sosyal katılım” becerileri iletişim ile ilgili yeterliliklerin öğrencilere aktarılmasında büyük rol oynamaktadır. Mutluer (2013) Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki beceri temelli kazanımların önemine değinerek, kazanımlardaki becerilerin yeterli olmadığını ifade etmiştir. SBDÖP’nin iletişim ile ilgili kazanımlar bakımından 7. sınıf programı haricinde yetersiz olduğu, ancak iletişim becerileri bakımından yeterli bir seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Utma (2019) toplumdaki bireylerin sağlıklı ilişkiler kurmasını iletişimi kolaylaştıran unsurlarla ilgili olduğunu belirtmiştir. Bu yüzden SBDÖP’deki becerilere dayalı “empati” ve “iletişim” adı altında eğitici kulüplerin oluşturulması sağlanabilir. Olası program geliştirme çalışmalarında SBDÖP’deki iletişim yeterliklerinin ders kitaplarına yansıma düzeyi daha da artırılabilir.

Kaynakça

- Aytekin, H. (2021). *İnsan ilişkileri ve iletişim*. (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık. <https://depo.pegem.net/9786052412978.pdf> adresinden 01.03.2022 tarihinde erişilmiştir. doi10.14527/9786052412978
- Azer, H. (2021). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu Sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı*. Ankara: Ekoyay Yayıncılık.
- Baymur, F. (1990). Çağımızda insan ilişkilerinin artan önemi ve bu hususun eğitimde dikkate alınması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 1(1), 16-26. <https://dergipark.org.tr/en/pub/tpdrd/issue/21421/229634> Erişim: 02.03.2022
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, K. E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Corbin, J. & Strauss, A. (2008). Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory. *Thousand Oaks: Sage*. <https://methods.sagepub.com/book/basics-of-qualitative-research> Erişim: 03.03.2022

- Cüceloğlu, D. (2002). *Yeniden insan insana*. (27. Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çengelci, T. (2011). Sosyal bilgilerde iletişimin yeri ve önemi. R. Turan & K. Ulusoy. (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri içinde* (ss. 249-270). (2. Basım). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Engin, A. O., & Aydın, S. (2007). Sınıf içi iletişimde öğretmenin rolü. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (16), 1-14. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunikkefd/issue/2777/37228> Erişim: 02.03.2022
- Ertürk, Y. D. (2016). *İnsan ilişkileri ve iletişim yöntemleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Bankacılık ve Sigortacılık Ön Lisans Programı. <https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/> Erişim:02.03.2022
- Gönenç, E. Ö. (2007). İletişimin tarihsel süreci. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. Istanbul University Faculty of Communication Journal*, (28), 87-102. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/212208> Erişim: 02.03.2022
- Karadeniz, V., & Gürbüz, İ. E. (2019). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 7. sınıf iletişim ve insan ilişkileri ünitesine yönelik görüşleri: Van Kenti Örneği. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi (IJONASS)*, 3(1), 1-24. <https://dergipark.org.tr/en/pub/sbyy/issue/46969/569229> Erişim: 02.03.2022
- Keçe, M., & Merey, Z. (2011). İlköğretim sosyal bilgiler kazanımlarının sosyal bilimler disiplinlerine ve disiplinlerarası anlayışa uygunluğunun belirlenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- Kozak, M. (2014). *Bilimsel araştırma: Tasarım, yazım ve yayım teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- MEB. (2018). *Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı. (İlkokul ve Ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar)*. <https://mufredat.meb.gov.tr>.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (Çev. S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir Menemen örneği). *Electronic Turkish Studies*, 8(7), 355-362.
- Pearson, J., & Nelson, P. (2000). *An introduction to human communication: Understanding and sharing* (p. 6). Boston, MA: McGraw-Hill.
- Sarmaşık, J. (2011). İnternet ve hukuk. Zeliha Hepkon. (Ed.), *İletişim ve teknoloji: Olanaklar, uygulamalar, sınırlar*. İstanbul: KırmızıKedi Yayınevi.
- Şahin, E. (2019). *Ortaokul ve imamhatip ortaokulu sosyal bilgiler 6 ders kitabı*. Anadol Yayıncılık: Ankara.

- Turan, S., & AVCI, E. K. (2018). 2018 Sosyal bilgiler öğretim programi'nin dijital vatandaşlık bağlamında incelenmesi. *Eğitim ve Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 28-38.
- Utma, S. (2019). Bilgi çağında iletişim olgusu ve “iletişimsizlik” becerisi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 263-274.
- Wach, E. (2013). *Learning about qualitative document analysis*. <https://www.ids.ac.uk/publications/learning-about-qualitative-document-analysis/> Erişim: 03.03.2022
- Weekley, E. (1967). *An etymological dictionary of modern English* (Vol. 1, p. 338). New York, NY: Dover Publications. <https://store.doverpublications.com/0486122875.html> Erişim: 03.03.2022
- Yıldırım, A. & Şimşek, A. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.